

LITERATURA
CIENCIAS

ARTS

Periódich catalanista
SURT ELS DIJOUS

REDACCIÓ Y ADMINISTRACIÓ:

Plassa del Teatre, 6, entressol.

NÚMERO CORRENT. . . 10 CÉNTIMS.

» ATRASSAT. . . 25 »

SUMARI: A la Soletat, per Pompey Gener. — Lecturas d'estiu, per Oriol Martí. — La Escultura en la Exposició de 1900, per Enrich Clarassó. — El Pardal, per J. Oliva Bridgman. — Un cop d'ull a la Exposició, per Salvador Vilaregut. — A la vora del mar, per Lluís Via. — Desde montanya, per Antón Busquets y Punset. — Novas.

A LA SOLETAT CANT DITIRÀMBICH (1).

Oh SOLETAT AUGUSTA! GERMANA GRAN DEL SILENCI! Què bé s'hi troba ab Tu el que té la visió clara, l'Hom d'Anima forta!

Y qué n'ets de fortificant, y de feconda, incomparable amiga meva!

Sense Tu, cap sàbi de la Terra hauria produhit res, perque Tu ets la MARE ETERNAL DE LAS GRANS COSAS.

Tu m'has ensenyat a ser jo mateix, y á seguir en avant la meva òrbita sense cuydarme del lladrar dels gossos qu'abordan l'aparició de tot astre, com la de tot lo que llú y al Cel s'enlayra.

Si me'n donas de conhort, HERMOSA AMIGA! Estant ab Tu tot ho veig clar; ma forsa creix; y lo que hi ha en el món, tot ho mesuro y tot ho peso.

(1) Aquest cant es un tros del *Evangeli de la Vida*. Figura que Prometéu ha dat el foch sagrat, la llum de Vida al Home en marxa pel Superhome, y l'ha deixat sol en el cim d'una gran montanya. Y l'Home, al veures ab la Soletat en mitj de la Naturalesa, pren la lira d'Orféu y canta A LA SOLETAT aquest *Cant ditiràmbich*.

Ab Tu, á dins d'un bosch, á dalt d'una cima, ó á la vora del Mar, lo mateix que reclós en rich paláu ó en pobra cambra, sempre hi estich á mon plaher, ma dolsa aymia; y trobo que'l Món y'l Cel, tot es propietat meva. Y'ls Universos, y lo que ja ha estat, y lo que ha d'esdevenir encara y que sols s'ovira com una nebulosa vaga, y lo d'altres espays, tot me pertany, tot entra en mi, tot puch pensarho ab la Balansa gran del Intelecte. Gracias á Tu, tot ho veig clar ab la llum fixa y potent que porto á dintre, y qu'en el món, ab la cridoria de tots, pampallugueja y certs cops s'apaga. Y'm sento Jutge Universal y present, y futur Creador de somnis d'aquells que precedeixen las organisacions novas, somnis que, més ó menys modificats, se realisan.

Jo m'he sentit molt més abandonat en mitj de la multitut, oh SOLETAT BEN AYMADA!... Sí, molt més abandonat qu'en els teus brassos. Allá, en la multitut, ningú'm va entendre; y encara que molts semblava que m'entendian, no m'entendian pas, que sols ho feyan veure. Eram massa diferents; no podiam estar junts, no'm podian compendre. Jo'm sentia Únich, y ells volian que jo sols fos un més; un més anyadit á n'els altres. Y's burlavan de mi perque no seguia'l camí del remat, ja obert per la rutina. Y perque jo m'obria'l meu camí, m'deyan boig y'm tiravan

pedras. Y fins volian privarme de que hi vegés clar, y de que me'n pujés a la Montanya. Volian qu'anés a poch a poch pel cami pla y que m'aplanés jo també... Ay! M'ofegava!

Però ab Tu respiro. Oh SOLETAT DESLLIURADORA!

Ab Tu he atravesat camps y ciutats, y mars y nacions. Y he vist el Món més bé, sense que ningú me'n falsejés la visió torcentme las imatges de las cosas, ó alsantme espessa polsaguera que me las enterbolis; porque Tu ets DIÀFANA y CONDUCTORA, y fas que'm comunicui ab tots y ab tot, menys ab la impertinencia dels homes que tot ho destorba y tot ho aborta. Y Tu m'has dit que de tant en tant, intermitentment, cal bé tornarhi ab ells. Si! Ab el gran número, pera veure lo que fan, si baixan ó pujar, y ajudarlos a pujar, no sia més que per una escala material de poca alsada, y fins ab perill de la meua propia vida. Perque entre'l fanch de la multitut, hi han particulas d'or, mes aquestas no son pas las que més lluhén, sinó que solen estar casi sempre enfonzadas y cal endevinarlas, y extréurelas, qu'al ayre lliure brillarán com las estrellas.

Ab Tu, oh SOLETAT EVOCADORA, he après a ésser brau y a ben tremparme. Tu has fet que pogués sentir desde'l fons del meu ser la veu llunyana dels meus avis, mariners ardits, exploradors intrépits, sempre en moviment per la mar en busca de nous païssos; lluytadors de progrés; perseguidors de piratas Saxons ó del Islám; soldats de la Llibertat; nautas d'idees. Y ab Tu m'han aparegut, y m'han comandat de fer via avant, y lluytar sempre sense repós ni treva.

Estant ab Tu, oh SOLETAT, oh CONFIDENTA meua, puch ser franch y expansiu, res tinch de tenir amagat, tot ho puch dir, tot puch revelarho; fins els sentiments més recòndits del fons de la conciencia meua. Y puch somniar tranquil, ab tot el cor y ab tota la meua ànima. Y qué n'es de bo'l somniar, quan un ve d'allà baix, de la multitut, de la cridoria, y surt asfixiat per la seva atmósfera baixa y pesanta, ab el cor encongit y la conciencia revoltada!

Ab Tu flayro un ayre més pur, respiro fort y'm sento ple, y prest per la lluyta. Y puch engendrar bé, y ton germà'l Silenci'm cria la meua concepció tal com jo vull, sense

que's sàpiga. Ja tornaré a la multitut pera desensopirla, llensántloshi'l fill qu'he tingut ab Tu, porque tot ho remogui.

Tu m'ensenyas a trobar el sentit just y la expressió adequada de las cosas, oh GRAN MESTRESSA! Si! de las cosas qu'han sigut, de las que son, y de las que no son encara! Y lo qu'ab Tu concebeixo té una tal forsa, que'ls idols més alts, las estatuas més fermas, tremolan quan ma paraula cau com un llamp a sobre d'ellas. Perque Tu fas que'l Pensament no s'esbravi y que l'Acció no s'escoli. Y aixis, en estat latent, las Energias creixen y s'acumulan. Y quan descarregan, tot ho enfonzan y tot ho esbotzan, tot lo qu'es vell y buyt, y fals y feble.

Y las pedras que llessa la tempestat que ab Tu's prepara, brunzeixen com cohets, xiulan com balas, y tocant a las que tots creyan construccions fortas, las fan sonar a buyt, las esmicolan. Y'ls morts y las fantasmas que hi regnavan s'espantan y fugen; y la llum viva que vivifica, fereix els ulls acostumats a la foscuria. Perque Tu ets MARE DE LAS TEMPESTATS que tot ho purifican, oh SOLETAT BENFACTORA!

Tu has colaboret a las grans idees qu'han dirigit el Món dels Homes. Tu has mort y has esventat lo que semblava Etern é indestructible. Y has contribuít a la creació de las obras més maravellosas. Fins, segons contan els llibres sants de la Judea, Jehová estava ab Tu quan va crear la Llum, el Sol, el Món y las Estrellas.

Els qu'ab Tu no s'hi troban pas bé, es que son buyts, estantissos, estérils, ó d'aquells que no poden tolerarse a si mateixos. Però ab Tu hi están a son plaher tots els grans productors, tots aquells que portan un nou món a dintre.

Mira: jo ab Tu, hi he vist clar fins estant a las foscas. No, no he necessitat pas llum, que m'ha bastat ab la de la meua pensa. Aixis he parlat ab tots els qu'han sigut els teus amants, y encara hi parlo, y tot m'ho contan. Tots els grans del passat m'han dit que, estant ab Tu, se'ls ha aixamplat l'ànima. Gracias a Tu, sempre que vull, ab ells enraho. Mira: la nit passada vaig conversar ab l'Emperador Julià sobre la fi dels Deus de Grecia y Roma, y de la negror que, procedint del Orient, sobre'l Món Occidental va venir a

abatres. Vejas si va ser gran l'aixafament y la foscuria, que fins, segons me va dir, el cantar, trist va tornar-se, y'l fill del Deu d'Israel se va morir sobre la Terra.

Els més grans dels temps llunyans, estant ab Tu tot m'ho comunican; no tenen cap secret pera mi, ja qu'estich ab Tu com ells hi estavan. Si! Ab Tu, LA ETERNA, qu'aculls a tots els llassats de la existencia, y'ls donas nou alé, y'ls reconfortas.

Tu, oh SOLETAT REVELADORA, Tu, m'has revelat la essencia de las cosas, al dir-me que tot no es més qu'apariencia, y qu'aquesta es la sola realitat pera nosaltres cognoscible. Tu m'has dit que la Ciencia no troba la Veritat, sinó que descubreix, més gran que may en ultim terme, després de la escala de fenòmenos més ó menys comprensibles, l'Etern Misteri, que tant quant més recula més s'en-grandeix y s'alsa.

Estant ab Tu he après á veure que'ls més grans Tirans els portém dintre. Vensuts aquests, l'Unich vens la Naturalesa, y pot ésser lliure. No hi ha cap llibre que m'hagi fet meditar lo que Tu, PROFONDA AMIGA!

Tu m'has fet veure la font de tot dret y de tot valor sobre la Terra. Tal es la Vida. Y la he vista, com instint sempre creixent de sobrepujarse á si mateixa, com impuls de producció, com evolució perpétua. Y he dit: Avant, y amunt sempre! Y avisat per Tu m'he llessat en mitj de la batalla creyentme molt més fort que la Mort, es dir, invencible, ja que Tu m'havias consagrat, separat dels demés, al ferme l'Unich.

Qué n'ets d'HERMOSA, SOLETAT, quan estich ab Tu á la nit, ab el mantell d'estrelles, puntejat dels lluhents Sols llunyans, ab el joyell de la Lluna! Sense parlar m'ho dius tot, perque tot parla per qui sab bé escoltar, en el gran regne de ton germá'l Silenci!

Ab Tu he viscut felis: jo vull morir als teus brassos. Aixís no desmentiré ma vida heroica!

POMPEYUS GENER.

LECTURAS D'ESTIU

LE TORRENT, drama d'en Maurice Donnay.

Pera cumplir ab mos companys de JOVENTUT en aquesta temporada que l'ensopiment de la vida y l'allunyament de la ciutat no'm donan materia per altra cosa, m'proposo parlar dels llibres que més m'impresionin, en-

tre'ls molts que son mos únichs companys en las horas d'aburriment y soletat.

Le Torrent d'en Maurici Donnay, quan fou estrenat á la Comedia Francesa l'any passat, no sigué, á mon entendre, apreciat com se mereix, ni per la critica, ni pe'l públich.

Jo tinch á n'en Donnay per el més notable dels autors dramátichs francesos avuy vius, y crech que será ab el temps una de las grans figuras del teatre modern.

En aquesta obra, potser la menos teatral de las sevas, en mitj del estil propi del autor, y de sas filosofias á lo Dumas modernisat, ab tochs psicológichs á lo Bourget, s'hi nota un esperit més ample, una observació més justa y una personalitat més definida. En sa factura recorda las obras del teatre italiá modern, especialment las d'en Praga y en Giacosa; però l'ambient, si bé meridionalisat, es el de certas produccions de l'Ibsen.

Veus aquí'l drama:

Julia Versannes, home robust de cos y noble d'ànima, en l'època que la vida de *club-man* havia endormiscat sos sentiments, se casá á Paris ab la hermosa Carlota, dona superficial y lleugera, sense més ocupació ni preocupació que conservar la bellesa de son cos, per quin objecte renuncia á la maternitat. Al mitj any del seu casament s'instala Versannes en son poble nadiu pera dirigir una important explotació agricola qu'ha heretat d'un oncle seu. La vida en plena Naturalesa desperta las energias d'en Versannes, qui, regenerat pel treball, no tarda á adonarse de que Carlota, aquella dona que may l'ha comprés, no es la companya que necessitava en sa nova vida.

Prompte ve á omplir el buyt de la seva existencia l'amor que li inspira una vehina seva, Valentina; amor correspost, perque ella tampoch es dítxosa ab son marit, en Lambert, propietari d'uns molins paperers, home brutal é interessat, que sols ha contret matrimoni pera tenir un fill, y que després de naixerli un noy y una noya, ja no s'ha preocupat més de la seva dona; un tipo que, com lo defineix un dels personatjes del drama, no es altra cosa que « un *parvenu* ab titul, un representant de la llibertat autoritaria, de la igualtat ambiciosa y de la fraternitat egoista; en una paraula: un burgés. »

Pera fer comprendre l'esperit y tendencias de l'obra, ns bastará traduir alguns fragments de la escena VI del segon acte entre Versannes y son amich Morins, un d'aquells personatjes que no faltan en cap drama de tesses, que representan el sentit recte, ó més ben dit, el sentit del autor, que parla per sa boca; un tipo d'aquells que'n deyam d'en Mario, perqu'eran dels que solia reservar-se'l pobre don Emilio.

VERSANNES. — Ella ha resistit á aquest amor ab totes sas forsas; durant molt temps s'ha defensat de mi y d'ella mateixa, y jo he lluytat també; tanta por me feya un adulteri vulgar! Mes ay! en aquesta soletat, en mitj d'aquesta encontrada feréstega y encisadora, els sentiments no poden ésser superficials, posan en nosaltres arrels tan fondas com els arbres que neixen y creixen en nostras montanyas. Ah! mira, Morins: un amor nascut al cor mateix de la Naturalesa, té quelcóm d'etern é infinit, quelcóm de forsa y de misteri, com el cel y l'horitzó, els torrents y'ls boscos... Y aquest amor de qui instintivament ens defensavam, envahí rápidamente nostra vida fins á tal punt, que cada hu de nosaltres sentia que de la seva vida'n depenia la del altre.... Llavors ella va ser meva.

Ja comprens que no'ns ha unit un capritxo, qu'aquest amor es una cosa molt grave y... que's complica ara molt més... Valentina m'ha confessat suara qu'está embrassada.... Donchs has de saber que fa dos anys qu'entre ella y'l seu marit existeix la més complerta separació.

Necessito que'm guihin, que m'aconsellin, y á tu senzillament me dirigeixo, á tu qu'en tos llibres exposas métodos de pensar y obrar, y donas solucions ingeniosas als més subtils cassos de conciencia... Parla.

MORINS. — Ah! Si jo tingués d'escriure un llibre ahont me proposés tractar d'un cas semblant, pendre un partit, aixó fora un joch per mi; però aquí's tracta de la vida... la vida real y complexa... y la responsabilitat es molt diferenta... perque'l conflicte es actual. No'm comprometo, donchs, á parlar-te com un llibre; procuraré parlar-te com un amich clarividet. Tu no has d'examinar més que una eventualitat: que la senyora de Lambert abandoni al seu marit. ¿Deus seguir-la?

VERSANNES. — Indubtablement... Es un dever...

MORINS. — ¿Un dever?... Esperat... Primerament ¿Valentina voldrá abandonar als seus fills? ¿Aquellas xamosas criaturetas, que's veu desseguida qu'ella adora?

VERSANNES. — Ens els emportarém...

MORINS. — No diguis tonterías. El marit os els reclamará.... Pensa, donchs, qué terrible deu ésser lo combat, en l'ànima d'aquella infelís... tenint de triar entre tu ó'ls seus fills... Y per altra part, si ella's queda....

VERSANNES. — Impossible... Arribará un moment que tot se descobrirá.

MORINS. — ... A no ser que... Ella té un marit, es á dir un pabelló que pot cubrir la irregularitat

VERSANNES. — Ah! Calla!... Aixó es horrorós!... No; no; es impossible. Tu no la coneixes... y además, la criatura que hi ha en sas entranyas es meva; soch el seu pare y no vuy que un altre cregui serho... no; ella no té'l dret de ferho.

MORINS. — Dispensa. Es ella qui té tots els drets y no tu; ella, qu'en aqueixa aventura ho arrisca tot: la seva honra, la seva salut, fins la vida; y regoneix que, á aquest preu, té ben bé'l dret d'escullir, y tu ab prou feynas el de callar.

Y per altra part, si ella, més amant que mare, decideix fugir, ¿abandonarás tu á la teva dona? ¿Qué tens que dirne d'ella? ¿T'enganya per ventura?

VERSANNES. — obertament, ella no m'enganya; però hi han indiferencias, inercias, incompatibilitats, que son molt pitjors que las més cínicas traicions y converteixen la existencia en un infern negre y terrible; y jo m'aburreixo... m'aburreixo, m'aburreixo.

Y además, aquell propòsit tan ferm de privarse dels devers essencials d'una dona!... Creume que si jo hagués tingut fills no hauria passat res de tot aixó... Haurían sigut per mi un estímulo, un interés, un fi... haurían dut á casa meva l'alegría y la rahó de viure.

Jo estimava ja á Valentina, però ara la estimo encara més, y aquest nou sentiment m'impideix d'ésser massa compassiu per una nina artificiosament xorca.

MORINS. — En aquest punt estém d'acort y no puch defensarla... Ja qu'ella deliberadament no ha complert la seva funció de dona, per aixó pot ésser justament castigada, perque per sobre de la seva excepció hi ha una regla, per sobre de son capritxo hi ha una llei, y per sobre de la seva individualitat hi ha la especie.

VERSANNES. — Y malgrat tot aixó: las preocupacions, las lleys y las costums me tancan dintre d'un matrimoni absurd.

MORINS. — May hem de deixarnos tancar dintre d'un absurd. Examiném el teu matrimoni. Com á sagrament no existeix, perque la teva dona no té religió... Com acte civil tampoch, perque'l fet de jurar fidelitat per tota la vida devant d'un senyor que porta una faixa tricolor de seda, es una formalitat que no resisteix al análisis. Potser en rigor se podria admetre qu'alló es necessari pera constituhir legalment la familia; però en aqueix cas, com que la teva muller no vol tenir fills, no mereix més consideracions que una amistansada infeconda; y al contrari, la teva amistansada passa á ser ta veritable esposa, y á n'ella es á qui deus seguir y prote-

gir, perquè ella't permet fundar la família, qu'es per lo que fou institut el matrimoni.....

VERSANNES. — ¿Aixís, m'aconsellas qu'abandoni la meua dona, que segueixi á Valentina?.....

MORINS. — Sí, si la estimes de debó, si la seva presència t'enardeix y la teva ánima desmaya quan ella s'allunya, si tan sols al tocar la seva mà tot lo teu ser s'esborrona de plaher, si quan diu senzillament: «fa bon dia avuy» els teus ulls s'omplen de llàgrimes; en una paraula: si la estimes, llavors, amich meu, tens de seguir-la, perquè en la vida no's troba més que una vegada la dona qu'estimém y que'ns estima, y pensa quán gran és la felicitat que'l Destí ha posat en ton camí. Ah! N'hi ha tan pocs d'homes que trobin sa certera companya! Y si'ls que, havent-la trobada, arriban á abandonar-la, aquells no se'n consolan may més, y tota la seva existencia es endolada per amarganta recansa. S'estima moltes vegades, es cert, y cada una d'un modo diferent; però tan sols una vegada s'estima d'una manera immortal y gayre bé divina... que converteix al home en un Deu.

VERSANNES. — Ah! Sí! Aixís es com jo la estimo!

MORINS. — Donchs ves ab ella, perquè la primera llibertat que devém conquerir es la del nostre cor. Cal avans que tot viure vida propia. Vida propia! Aixó es lo essencial. Sigas home lliure, á despit dels prejudicis y fins del dever, y també de la compassió, que sol ésser mala consellera, y la més perillosa de las flaquezas. Sigas un home lliure, ja que pots afirmar la teva personalitat en el sentit del més noble amor, y sobre tot perquè no téns el dret de sacrificar-te á la vulgaritat. Si tu't quedessis, estaries condemnat al engany mesquí, á la mentida continuada y á la revolta latent y sorda... y covarias en ton sí sentiments y ressentiments d'escláu. Ah! Quína existencia tan migrada! Y quánt més noble y digne de tu no es consagrar-te á la dona que t'estimas y al fill nascut de vostre amor! Potser vosaltres tres sou els elements d'una humanitat superior!

VERSANNES. — Ah! Morins, tinch por que no hi hagi solució.

MORINS. — Deuria havernhi una, que fora dir la veritat, tota la veritat! Però es la sola cosa impossible, perquè tots quatre os trobéu en estat de matrimoni, y en ell, quan un s'hi ofega y demana la seva llibertat, l'altre plora ó amenassa, gemega ó mata, ó bé s'arma ab els seus drets y branda códichs... ó acapara'ls fills.

Aquí está ben plantejat el problema. En lo qu'en Donnay no ha estat tan encertat, en ma opinió, es al tractar de resoldres Valentina á consultar el seu cas de conciencia al rector Bloquin, un capellá á la moderna, qu'encara que visita'ls seus feligresos ab auto-móvil, no ha modernisat el seu criteri estret y predica la moral rancia y práctica,

tan del gust de la societat mesquina é hipócrita. Esporugueix á Valentina, no sols ab la monstruositat del seu pecat, sinó ab la perspectiva del escándol qu'ha de ferir á dos matrimonis y ha de caure sobre'l cap dels seus dos fills. Com á rahó superior, li ordena'l sacrifici y la resignació; com á rahó práctica, li aconsella, per la consideració de qu'es un mal menor, que procuri tornar á ser la dona del seu marit, legalisant ab aquest frau la seva situació irregular. Mes ella, á qui repugna tal mentida, enardida per son ayman, resol fugir ab ell; però després d'una terrible lluyta sostinguda en la soletat de la cambra, en el silenci de la nit, decideix confessar-ho tot al seu marit suplicant-li li permeti viure al costat dels seus fills; Lambert, inflexible, la insulta y la treu de casa, y ella's tira al torrent y mort destrossada per la gran roda del moli.

— «Quin remordiment no tindrà tota la vida, d'haver aconsellat á Versannes que fugís ab aquesta desgraciada!»—diu lo capellá á Morins.— «Ha preferit aquesta mort horrorosa á abandonar sa llar, y á infringir els seus devers».— «Senyor Rector»—contesta en Morins.— «Jo sé lo que vosté li ha ordenat y aconsellat en nom de la seva religió, y ara jo podria respóndrelhi qu'ha preferit morir ab el cos destrossat, que viure ab l'ànima tacada. Ara comprench que no hi ha societat possible, si no está fomentada en la hipocresia».— «Digui en el dever... en la resignació».— «El seu primer dever era viure; per aixó m'ha dit vosté que no podrà dir-se que s'havia suïcidat».— «Perquè la Iglesia condempna als que voluntariament se privan de la vida».— «Reproba'l suïcidi físich y predica la resignació, el sacrifici, es á dir, el suïcidi moral! Jo sostinch qu'aqueixa dona tenia'l dret y'l dever de viure ab l'home qu'havia escullit. Jo no admeto la resignació, la humilitat, el renunciament, totas aqueixas virtuts negatives; no admeto ni una moral d'esclaus, ni una religió de malalts que converteixen la humanitat en un ramat miserable».— «Es que, fora de las societats y las lleys, existeix una desigualtat original, una injusticia inmanent; y si nostra religió es la dels débils y'ls malaltissos, es perquè aqueixos son els més nombrosos. Tota la seva filosofia s'enruna devant del fet de que una dona no ha

pogut viure separada dels seus fills». — «Com s'ensorra la seva moral devant del fet de que una dona no ha pogut viure en el menyspreu de si mateixa, y que tenia una necessitat ardenta de la Veritat». —

En *Le Torrent*, com en la majoria dels dramas de tessim, presentat el problema, l'autor no se sent ab forsa pera resoldrel, y no podent desfer el nus, el talla. Aquest es el defecte capdal, á mon entendre, y es llástima que no hagués arribat fins á las últimas conseqüències, en harmonia ab l'esperit de la obra. Molt bé que Valentina, dona d'enteniment y conciencia inferiors, no volgués acceptar l'hipòcrita medi que repugnava á son caràcter noble; que preferís confessar la veritat á son marit ab el desitj de poder cumplir sos devers de mare, renunciant á gosar sos drets de dona; però la negativa de son marit, que la priva fins de cuydar de sos fills, no pot justificar qu'adopti aquella resolució extrema, tan vulgar com inútil, y sa figura s'empetiteix, tant com s'hauria engrandit si, fent-se superior á las circumstàncies, s'hagués imposat la missió de criar y educar al fill, fruyt de son veritable amor, en companyia de son espós natural, com diu en Donnay per boca d'en Morins, ja que, desde'l seu punt de mira, tenia'l dret d'estimar y'l dever de viure.

Per aixó l'obra, que seria complerta y llògica en son gèneru y qu'en ocasions comou ab forsa avassalladora, ara resulta contradictoria y freda y produheix una verdadera desilusió al que seriament la estudia. Y, si es ja tan difícil la resolució d'aquests cassos de conciencia en el llibre ó en el teatre, ¿qué será (com diu en Morins en la escena traduïda), quan se tracta de la vida real y complexa?

ORIOI MARTÍ.

Vichy, 18 d'agost, 1900.

LA ESCULPTURA

EN LA EXPOSICIÓ DE 1900.

Al fer aquest article, no es que pretengui entrar en el gremi dels escriptors. No, no vuy ni sé construhir un article ab tots aquells ets y uts ab que ho faria un que fos del ofici: sols vuy donar, abocetada, la impressió que va ferme la escultura á Paris.

Al entrar per la porta gran del magnífich Paláu de Bellas Arts, un se troba rodejat de esculturas de marbre, bronze, pedra, guix, fanch, etc., etc., desde'l més petit boceto fins al monument més colossal. Al primer moment espanta aquell gros esclat d'esfors artístich; el cap fa mal y's surt d'allí marejat, y sens haver pogut fixarse en res; no més se sab que hi ha moltes esculturas.

Després de tres ó quatre visitas, ab l'esperit més tranquil y la vista més acostumada, ja es menos difícil poder fersé cárrech de lo que hi ha.

Comensém pels escultors francesos. Els poso en primer lloch perque son els que van més endavant, y han arribat á construhir de una manera admirable, dominant completament la forma, ab verdadera justesa, tant, que sembla que ja no pot anarse més enllá. Se descubreix desseguida que tenen tots els elements pera saberne: academias veritat, museus bons, y protecció del govern, y que saben aprofitarsen; y comprenent molts d'ells lo molt amunt qu'han arribat, s'esforsan en caminar vers nous horitzonts, escorcollant, desde'ls més remots temps fins avuy, las diferents maneres de fer.

Els uns velan la estatua buscanthi somnadora aparició, d'esquisit gust — com en el grupo *Nos Destinées* y *Première comuniant*, de Saint-Marceaux, y *Les Violettes*, de Larche.

Altres, exagerant la nota, ho deixan casi esborrat y prescindeixen tant de detalls — ab lo que queda tapada la escultura — que arriban á donar la ilusió de que l'obra es vista de lluny, però de tan lluny, que no's pot compendre lo qu'es, y potser, per aquest camí, lo millor fora deixar el bloch sense ferhi res. Tots ho sabem que dintre una massa hi ha l'obra d'art més hermosa que pugui concebirse; però té de treures lo que fa nosa, pera véurela.

Altres aplican tota la forsa á lo decoratiu, que, realment, es ahont més espay — un espay infinit — té l'artista pera somniar, decorant objectes diversos, que resultan esquisits ab aquella barreja ó unió. Ab aygua ó núvols pera fer més vaporós l'entrellás de figures mitj perdudas y casi esborradas, — els vestits llarguissims acabant ab fullas ó agafats per bestias, cabells, robas y figuras bar-

rejat y confós ab l'objecte decorat, — buscan alló que vevegades ens sembla veure en un núvol: figuras, caps, bestias; tot lo que sembli més visió. En aquest sentit s'ha fet molt, y crech qu'en l'art aplicat es en lo que, en lo successiu, veurém cosas espléndidas. Bona mostra'n son *Le vase*, de Ingalbert, y altres vasos, safatas, canalobres, etc., decorats per escultors de talla; y dintre també de lo decoratiu, ab linia més precisa, *Bon petit diable*, d'Astanières.

Alguns, en diferents materials, buscan també lo decoratiu dintre la estatuaria, fent combinacions de marbre y bronze, de marbre, guix y bronze en marfil y fusta, y diferents marbres de colors, ó pedras. La estatua sola no resulta: ha d'ésser com á detall d'un altre motiu, detall pera formar un conjunt arquitectònic, ó per un saló decorat de certa manera. Dins d'aquest gènero veyém la estatua policromada *La Nature se dévoilant*, de Barrias; *Le miroir*, de Carlier; *Jeanne d'Arc*, de Allonard. Aquestas mateixas, que son molt ben fetas, no resultan serias. Quan va més bé es en dos sols materials, suposém en bronze y marbre, ó fusta y marfil; però ha d'ésser molt ben trobat perque resulti com en *Obsessions*, de Cordonnier.

Hi ha també aquells que no surten may del pas marcat, pensant, suposém, una Diana tirant la fletxa á dalt ó á baix, que tot es hu, ó un motiu per l'estil, ahont no hi ha hagut necessitat de rumiar gayre pera trobarlo; y vinga tot seguit una grossa de compassos de totes formas y menas, preocupats de si la clavicula té la mateixa mida que la cara; y després molts enmotllats; y aixis arriban á fer una figura de la que no hi ha res que dir. Potser valdria més que tingués algú defecte; al menos se'n podria dir alguna cosa. Aixó no es afirmar que sols hagin d'estar bé aquellas cosas que, á més d'ésser serias, son ben filosofadas. Hi ha qui, agafant qualsevol motiu de la vida real, imprimint en ell un sabor de localitat, construeix ab senzillesa y ab un sentiment fill ben bé del artista, com ho proba la figura de un vell escalfantse, de quin autor no recordo el nom, ó el *Pater-noster*, d'Allonard; y la figureta d'un nen — qu'es tot un poema — *Le reveil de l'abandonné*, d'en Robert.

Un dels motius dominants es la dona: d'ai-

xó si que n'hi ha per qui li agradi delitar-se en aquest gènero. Assentadas, ajegudas, dretas, cargoladas, volant, somniant, rihent ó plorant; *Dianas*, *Estrellas*, *Evas*, *Favoritas*, *Ledas* y bastantas *Jeannes d'Arc*. La forma de la dona la tenen ben estudiada, idealisant-la casi sempre com en *L'Etoile filante*, de Charpentier.

Els més revolucionaris sembla que diguin: — «Per qué construhir y modelar? Aixó ja ho sabém fer. ¿Per qué preocuparnos de minuciositats y, principalment, no rompre sobre tot lo fet y com gegant sortir del nivell dels altres?» — Y fent contorsions y cosas extranyas, sols buscan el topo, una taca que impresioní. Y se'ns presenta Rodin. Qu'en Rodin té talent, aixis ho diuhen y vuy creureho; però seguint aquest pas, la decadencia es forcosa, ve'l no entendrés. Erupció artistica de final de sigle, aquest estat nirviós de una part de la societat cansada de tot, que treu fora ab formas plásticas, passions, mals humors y angúnias, sembla mostrar ab cada una d'aquestas obras la frisansa y sufriment del artista buscant y rebuscant formas y efectes que impresionin; treball terrible de la idea preconcebuda d'ésser original. Rodin mateix, en el grupo *Le Baiser*, no es tan exagerat com en lo que té exposat en el saló d'ell, fora la Exposició.

El *Monument aux morts*, de Bartholomé, es una de las obras que més impresionan. — Qué ben concebut, y qué ben desenrotllat lo qu'ell s'ha proposat! Quina tonalitat plástica més hermosa, y més ben trobada! Quina tranquilat més grandiosa! Quina tristesa fa veure tots aquells sers caminant á la mort, sens esperansa! Una mort que no passa del clot: aqueix misteriós poema dels que se'n van despedintse d'afeccions y passions, els uns tranquils, altres ab recansa; però sols materia. Quina llástima que no sia concebut vers altres horitzonts! Ja que som en el temps de rompre fitas, ja que volém anar tot lo lluny possible, doném el pas més gros, aném vers lo infinit y deixém que'l cor bategui ab la esperansa d'un més enllá. Deixant apart que cadascú ho veu y sent á sa manera, el *Monument aux morts* es una de las obras que quedan, com quedan *Le Pardon*, de Dubois (Ernest); *Jeanne d'Arc*, de Dubois (Paul); *Saint Georges* y *Saint Mi-*

chel, de Tremiet; el darrer grup abocetat de Falquièrre, *Lion et Lionnes*, de Valton; *La Terre*, de Boucher; *Les Lutteurs*, de Charpentier; *Job*, de Desruelles; *Jeanne d'Arc*, de Mercié; y las terras y bronzes de Carries, Dalou y altres qu'en aquest moment no recordo.

Els escultors estrangers, en conjunt, resultan, artísticament parlant, més magres que'ls francesos. No obstant, hi ha veritables artistes. Recordo de moment un príncep rus, Troubetzkai, que hi té retrats y figuretas en bronze que, si al primer cop d'ull semblan abocetada, després se veu que tenen lo que hi ha d'haver. Son fetes dintre d'aqueixa manera de veure que prescindeix de detalls; però es tan just lo que hi ha, es tan a lloch tot, que no hi falta ni hi sobra res; y al mateix temps d'ésser tan ben encaixat de forma y tan trobat de moviment, hi ha un no sé qué qu'atrau, com *La mère et l'enfant*, que dona gust de mirar. Fan venir desitjos d'ésser rich pera comprarho.

Mennier, un belga quinas obras son senzills motius, hi té un alt relléu *La moisson, la terre*, dintre del género velat y tapant obscurs. Las figuras están composadas ab bon gust y plenas de sentiment y sabor de la terra.

També hi ha trucs dels qu'engrescan al poble, cosas que son de reclám, y que un mitj escultor pot fer. La qüestió es trobar el motiu, y l'ha ben trobat un italià, Biondi, ab un colossal grup en bronze, *Finis Roma*. Es una troballa, una d'aquellas obras quedese segur recordaran tots els qu'han estat a la Exposició.

Mirant las 1519 esculturas del Paláu de Bellas Arts, se veu que casi totas son fetas per bons escultors; però ¿son artistes tots aquests escultors? Aixó ja es diferent. D'aquesta lluyta, ab la febre de fer alguna cosa pera conquistar un nom, endevinant darrera de cada estatua sufriments y engunias apilotadas, no hi ha dubte que també'n surt art de debó, fill de la excitació y del esforç dels escultors que trevallen sense cap preocupació, no pensant en si té d'ésser velat ó cantellut, de si es millor modelar ab esponja ó ab els dits, sense cap d'aqueixas manias que penso no deuen preocupar al verdader artista, qui, en concepte meu, té de prescindir d'ésser original, pera ser sencer en la manera de fer, sense pretendre conquistar el món ab las trompetas de la fama. L'artista fa l'o-

bra, y aquesta surt com surt; y si l'enteniment es clar, las obras son ben concebudas, rahonadas, ben agrupadas, dibuixadas y construïdas; en una paraula, els artistes primer son bons escultors, després fan lo que senten, deixant imprés a l'obra acabada un gust refinat, un xich de sentiment y un tros de cor.

Y aixis surten obras de las que quedan. Després que'l cedás del temps tinga ben garbelladas tots aquells centenars d'esculturas que neixen com per encant, ellas quedaran com a bona mostra de la escultura d'aquest sigle.

Unas quantas ratllas a la escultura espanyola, als escultors de casa... Aquests no son pas dels qu'ho fan més malament, y comparats ab els de las altrás nacions, deixant Fransa apart, perque Fransa es la primera, se las donan de poch, y fins poden cridar. Y hem de tenir en compte qu'a Espanya'l esforços ha d'ésser més gros, fent menos. Y aixó que, descartant els poquets que viuen del element oficial — vuy dir els escultors que'l govern té, com si diguessim, de plantilla — els altres, ademés de no tenir academias, ni muséus (perdonin), ni muséus de debó, ni la protecció del govern, se veuen casi oblidats del particular (perque una flor no fa estiu), d'aquest particular que, creyentse intelligent, fa com aquells que si están malalts no volen metje y creuen ab el curandero, y no van a buscar l'escultor pera fer una estatua, sinó al marmolista, y a n'aqueixos marmolistas fins algùn períodich els hi diu artistes. No sé si creu el particular que'l marmolista ho fa més barato; lo que si sé es que ho pagan més ó tant, sent més mal fet. Vegis sinó'l Cementiri Nou de Barcelona: obras d'artistas n'hi ha ben pocas, y de las altrás n'está ple, demostrant el poch gust de molts richs y privant que'l Cementiri sigui un bonich y interessant muséu d'obras dels artistes d'aquesta época. Ara, apart de pocas cosas, el contractista hi fa'l seu agost fent estatuas com qui fa carreteras.

Donchs, disposant de tan pochi elements, els artistes espanyols, y més que tots els catalans, degut sols al propi esforços material y moral, han fet un galán paper en el Certamen Universal d'enguany.

ENRICH CLARASSÓ.

EL PARDAL

!! (La nit embolcalla la terra. Tot reposa en la boscuria. Solsament els xiulets de las olivas y'l xiuxiuhejar de las ayguas que ixen de las fonts trenca la dolça tranquil·litat de la Naturalesa endormiscada.)

Dormen els homes, dormen las flors,
dormen els arbres; l'hora ha arribat;
l'hora ditxosa dels purs amors,
l'hora de nostra felicitat.

Deixém que dormin els nostres fills,
y vers la prada tots dos aném;
allí, ben lliures, els blats y'ls mills
sense cansarnos espigarém.

Aucells alegres qu'al bosch viviu,
merla agradosa, gay rossinyol,
ara som lliures, deixém el niu
per retornarhi quan surti'l sol.

Vaig ab ma esposa; tots dos hi aném
vers á la plana que cuyda l'hom;
per la maynada recullirém
menjada bona. Depressa aném,
qu'ara tot dorm:
l'hora dels somnis aprofitém!

La nit es fosca y ens guardarà;
la nit es fosca. Bon rossinyol,
merla agradosa, baixém al pla,
fins que ns fereixi la llum del sol.

(Ningú respón á la veu del atrevit aucell. Ab son xiuxiu apar que contestin tots: «no vuy, no vuy», «tinch por, tinch por». Els pardals emprenen la volada y baixan á la plana.)

Ab la primera llum de l'auba retornan al niu.)

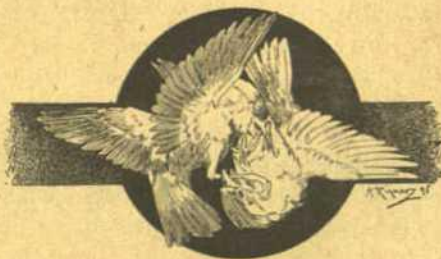
Altra vegada ja som aquí;
de l'ampla plana ja hem retornat.
Nostra volada ningú seguí;
ningú com naltres ha disfrutat.

Bona menjada tenen els fills;
l'hora dels somnis aprofitém;
bona menjada de blats y mills;
dormen els homes y'ls espiguém.

Tristos y anémichs, poruchs viviu,
sentint enveja de nostra sort.
Vostra es la culpa si així sofríu.
Feu com nosaltres: deixéu el niu
fins á la plana volant sens por.

Que las riquesas, y'l benestar,
y'ls admirables grans pensaments,
sols pot tenirlos qui sab volar...
Son el bell premi dels cors valents!

JOAN OLIVA BRIDGMAN.

UN COP D'ULL A LA EXPOSICIÓ

Paris, agost de 1900.

II

Sortint del Paláu de las Minas y de la Metallurgia, de linias severas y senzillas, exceptuant el pórtich monumental, farsit de adornos y rematat per un cloquer, dalt del que sona joyosament un *carillon* compost de trenta dugas campanas; y després de contemplar las seccions hont s'exposan els diversos sistemas de fornals, màquinas y aparells de sondatge y foradatge de la escorxa terrestre, extracció, triatge y preparació dels minerals, els explossius de totas menas y ls laboratoris miners models; y las instalacions retrospectivas francesas y extranjeras, hont s'hi veu una variadissima exposició d'objectes de metall, industrials y artistichs; després de contemplar tot això, entrém al Paláu dels Fils, Teixits y Vestits, també d'arquitectura sobria. Aquí's tracta de lo que son nom ja indica. Hi sobressurten las puntas, brodats y passamanerias, las instalacions dels primers perfumistas de Paris, hermosissimas totas ellas; las sederias de Lyon, Sedan, Roubaix y Belfort, y las darreras creacions d'indumentaria femenina d'en Worth, en Paquin, en Freed y en Redfern, els grans *modistos* parisenchs, els *reys absoluts* que fan y desfán modas. En un cantó del mateix Paláu, hi ha las instalacions catalanas del Institut industrial de Tarrasa y l'Associació de fabricants de Sabadell. De Barcelona, lo que fa més bon paper es lo de ca'n Batlló.

Un cop vist l'espetech de maquinaria perfeccionadissima del Paláu de la Mecànica, no tan grandíols, ni molt menos, com la famosa Galeria de 1889, sortim á fora y'ns trobém devant per devant del *Chateau d'Eau*, primer terme fantástich de las maravellas arquitectòniques del Paláu de la Electricitat. La vista cansada de la penombra blavosa de las naus de ferro de las inmensalsh *catedrals* de la industria, s'aixiribeix y esplatja al contemplar el grandíols edifici, que s'alsa com una enlluhernadora apoteossis de comedia de màgica, ab els sarrells argentats de l'aygua de las cascates, que brollan d'antres quimétrichs, rublerts de divinitats marinas esculpturadas, y s'estimban, saltant pels amples gra-

hons, fins á caure sorollosament en el grandíols llach de primer terme, tot rebent, á son pas, els ruixims irisats de dotzenas de surtidors brunzents que'ls embolcallan entre els fumerols d'una boyrina humida y blanquinosa. Aytal castell d'aygua, ab el Paláu de la Electricitat que s'alsa darrera seu, s'encara ardidament ab el Trocadero rellit, dominant tota la extensió inmensa del *Champ de Mars* y relligant las dugas alas d'edificis que fan de bastidors corporis a decoració tan fastuosa.

Lo devanter del Paláu de la Electricitat, ab sos grans y capritxosos finestrals vidrats, ab sa ornamentació fantástica de ceràmicas transparentas, ab sas retalladas cresterias com brodaduras argentinas y afiligranadas tiras de randa, té quelcóm dels palaus de fadas y dels castells d'ensomni que la fantasia febrova creu descobrir en els celatjes daurats, opalins y d'ambre fos de las postas de sol dels jorns de primavera. Però quan en nits de festa é il·luminació general s'encenen els dos devanters del Paláu, els dolls d'aygua de las cascates esdevenen lluminosos per medi de centenars de llums eléctrichs y prenen tota la gama brillantissima de colors obtinguda per l'empléu de la *fluorescine* (nova materia colorant), allavoras l'espectacle es grandíols. Sembla que de las gorjas de claror irisada, brollan innumerables torrents de metall en fusió, que s'estimban demunt las ayguas flamejantes d'un llach incandescent; y ab l'escampall de llum que irradia tot el devanter del Paláu, ab las cambiants de claror de més de 5.000 focos eléctrichs que ressegueixen sas linias arquitectòniques ab l'esclat de sa cresteria lluminosa, com inmensos farbalans de puntas fetas de raigs de lluna, teixits per mans de fada, com els dels vestits de ball de Cendrillon, y al cap d'amunt de tot, al cim del Paláu fantástich, las resplandors màgicas del grupo escultórich representant el Geni de la Electricitat corrent demunt d'un carro tirat per cavalls voladors, y brandant en sa ma dreta'l feix de llum eléctrica qu'enlluherna, resulta un conjunt altament hermós y d'una fantasia superba.

Dins del gran Paláu s'hi veuen, admirablement disposadas en diferents seccions, totas las aplicacions de la electricitat; tot lo

referent a producció y utilització mecànica de la mateixa, a la electroquímia, a la il·luminació elèctrica, al telègraf y telèfon y a sa potencia calorífera. Dins d'una gran sala de honor, cimejada per gran cúpula, s'hi exposan els clous, las darreras paraulas dels més eminents electricistas. Els Estats Units hi aportan els descobriments d'en Tesla y de l'Edison; Alemanya, la célebre Radiografia del doctor Roentgen y ls interruptors elèctrics d'en Wehnelt; Italia, el famós telègraf sense fils d'en Marconi, y finalment, Suïssa, las invencions d'en Dussaud, el telèfon *haut parleur* y'l telèfon *inscripteur*.

Som a l'antiga galeria de màquines de 1889, dividida actualment en tres parts. Al mitj la inmensa sala de festes, y a cada costat las seccions francesas y extranjeras respectivament del Palau de l'Agricultura y de l'Alimentació, quinas instalacions fan las delicias dels llameners, els *gourmands* y ls adoradors eterns del deu Bacó, que's passejan ab marcada satisfacció per entre mitj de las magnificas instalacions dels xocolatas d'en Menier; y sobre tot, fruïeixen de valent contemplant aquelles caves tan plenas de Champagne, y de totes las marcas acreditadas de vins francesos, de tots els Chateaux haguts y per haver, de cervesas, cidras, xarops, licors, aperitius y venenos de totes classes portats de tots els indrets del continent. Saludem en un recó una piràmide d'ampolles del *Ants del Mono*, entre mitj de las dugas llamantas y garbosas xulas d'en Casas. Més enllà, altre saludo a las llangonissas vigatanas d'en Torra, ab el pagés que penja'l tossino mort, que denuncia d'un'hora lluny la factura d'en Riquer.

La sala de festes, ja hem dit qu'es inmensa, ab grans arcadas y sostre de cristalls de colors; però no ho sé, es quelcóm pesada, cau, hauria d'ésser bon tros més alta, atés son diàmetre grandós (90 metres). Aquest es l'efecte que fa. Està molt ben decorada de pinturas y esculpturas. Llástima que l'escultor Roubaud simbolisi la figura d'Espanya en un *toreador*!

Fem via cap als palaus de l'ala esquerra del *Champ de Mars* (punt de vista del Palau de la Electricitat) y atravessem el d'Arts Lliberals (lletras, ciencias y arts), d'un estil arquitectònic eclèctic a més no poder. Allà

el grec se barreja ab el gòtic, ab el renaixement, ab el barroch y ab el modern. Dins d'ell s'hi veuen en la secció d'instruments de música, al costat dels pianos, orgas, instruments de corda, fusta y metall més perfeccionats, uns quants Stradivarius, un clavicordi de 1567, unas violas d'amor dels sigles XVII y XVIII, un *clavecin* de Lluís XIV, y altres d'altíssim interès històric y artístic. Més enllà passém devant de las instalacions de material, procediments y productes de la impremta y la tipografia ab totes sas aplicacions; llibreria y encuadernació; diaris, estampas y *affiches*. Totes d'un interès gran.

Venen després las seccions referents a geografia, cosmografia y topografia; instruments de precisió (monedas y medallas); a l'art escenogràfic, en el que hi ha preciosas reproduccions dels escenaris moderns, ab totes las perfeccions de *mise en scene*, y hermosas *maquettes* de decoracions dels grans escenògrafs parisenchs Jambon, Rubé, Carpezat, Rivière, Amable, etc.; a la fotografia; y per ultim, las visions esgarriñosas dels instruments de tortura més refinats de la secció de cirurgia. *Guarda é pas!* No'ns ho mirém gayre, porque ja'ns sentim la pell de gallina.

Passant pels grupos de la ensenyansa y educació, també ben remarcables, arribem al Palau de la Enginyeria y Medis de Transport. Aquest Palau ja tira cap al renaixement, y en conjunt no li manca esbeltesa y elegancia. En ell s'hi aplega en falaguera barreja, tot lo qu'ha servit pera transportar al home d'un punt a l'altre del planeta, desde *la más remota antigüedad hasta nuestros días*. De consegüent, allà de carros, cotxes, patins, calesas, carrossas, velocipedos, diligencias, tramvias (de cavalls, de vapor y elèctrics), sibinas, tilburis, berlinas, carretelas, faetons, victorias, milords, *breaks*, *mail-coachs*, wagons de primera, segona y tercera, *sleeping-cars*, locomotoras primitivas, modernissimas (elèctriques y de vapor), globos aereostàtics, màquines pera volar, bicicletes, automòvils de tots sistemes, etc., etc., demanin, que n'hi ha per tots els gustos. Tot aixó al costat de las construccions de vias férreas, carreteras, ports, sistemes d'iluminació de costas, treballs pera fer túnels, rails

de totes formes, de Fransa y de las demás nacions.

Sortim del Paláu de las Industrias químicas, eixim altra volta á plena llum y á ple ayre y'ns endinçem á la ventura per entre'l laberinte de carrers assolejats, plens de rebombori, d'aspecte totalment oriental, ahont donan els diferents pabellons, palaus, mesquitas, bassars, pagodas y campaments de las Colonias. Passém per devant dels pabellons de Cuba y Hawai, las Guyanas, Guadalupe, Martinica, Reunión, tots ben característichs. Més enllà, las cabanyas de palla y las barroeras construccions de pedra del Congo, Costa dels Somalis, Dahomey, *Cote d'Ivoire*, Guinea, Senegal, Sudan, atrauen entre mitj de las luxurians verdors tropicals per sas armas, piraguas, idols, industrias primitives, y, sobre tot, pels sapats tipos dels indigenas. El conjunt dona una idea llunyana de la gegantina Africa tenebrosa; del continent verge, ab sas boscurias misteriosas, ab sos grandiosos llachs y sos rius immensos. Ens recordém dels esforços d'en Livingstone, del Stanley y d'en Fòba, per'arrencarli sos secrets. Després entrém en ple medi musulmá. Las parets blanquissimas, las gelosias y'ls minarets de las seccions d'Algeria y Tunis, van passant pera dar lloch á las feixugas pagodas de l'Indo Xina (colonias francesas del sur de l'Assia) y á las possessions danesas de las encontradas boreals (Groenlandia é Islas Feroé).

Passat el Paláu de las Indias inglesas, las seccions de Ceylan, d'Australia y del Transvaal (ab sa masia boer y sa mina d'or), arribém á las punxagudas torras y murallas enmarletadas del Paláu Siberiá, un tros del Kremlin de Moscou. Lo més interessant de aquest paláu, es la instalació del Transiberiá, el tren nou de trinca compost de wagons-salons, llits, restaurants, *fumoirs*, biblioteas y *serres*, qu'ha construït expòfés la companyia internacional dels *Wagons lits*, y que recorrerà la distancia inmensa que hi ha desde Moscou á Pekin. Per medi d'una tela pintada per en Jambon, dotada de moviment, el visitant, desde las finestras dels esplèndits wagons, se fa la ilusió de que'l tren corra y els paisatjes passen.

En la secció de Xina hi ha la reproducció d'una de las nou portas de Pekin, y lo que's hi

exposa es, com tot lo d'aquell poble tan original, personalíssim; ab sos cultius llegendaris y remotíssims, sos *bibelots* d'una fantasia inagotable, sos preuhats teixits de seda y sos esmalts especialíssims. Allà s'están sos grochs habitants, quietosos, d'aspecte inofensiu, ab un ayre de tristor anyoradissa, aferrats á lo seu, símbols de la tradició y de la tossuderia. Son simpátichs: al menos están convensuts de lo que valen y s'estiman lo seu. No totes las nacions civilisadas poden dirho aixís!...

Després de passar per las colonias portugueses, la Exposició dels Fars, els pabellons de las Missions y d'Egipte, atravesém els kioskos, els massius de llorers, mimosas y *kadsis*, els estanys adormits, clapejats de lotus, á la vora dels que s'ensopeixen els flamenchs rosas dels Jardins del Japó, entrém á la Pagoda d'estil japonés pur, reproducció de la d'Hondo, servida per la comunitat búdica d'Horioudji, aprop de Nara (antiga capital del Japó); y en sortim per la Casa del Thé y el Bassar Japonés; y un cop visitat el Paláu dels Congressos, el d'Horticultura, l'Aquarium y'l interesantíssim de la *Ville de Paris*, sortim de la Exposició capolats y ab el cap ple, sense pensar més qu'en posar punt y deixar per'un altre article, la ressenya dels espectacles y atraccions de tota mena que clou en son recinte la Exposició.

SALVADOR VILAREGUT.

A LA VORA DEL MAR

Comarruga, 19 d'agost.

Ahir á la tarda varem fer una petita excursió fins al Arch de Bará, puig tinch per costúm, cada estiu que passo aquí, visitar aquell antich monument que prop de la Ermita de Bará s'aixeca, á unas quatre horas de Tarragona. Aqueix Arch, d'una puresa y elegancia arquitectònica admirables en totes y cada una de sas senzillas linias, més majestuós y més solemne com més sol s'ovira rodejat de vinyas y sobre'l camí-ral, es d'un efecte imponent. El vianant, sorprés á sa vista, s'atura pera contemplar embadalit aquella fàbrica de pedra del temps dels Cèssars, tota corcada pel temps, que sobre'l cel lluminós y pur de la costa's destaca ab un relléu primorós, incomparable.

Récentment, en un article publicat al *Pel & Ploma*, feya notar en Pompeyus Gener que'ls actuals pobles ibèrichs del Mediterrà semblan haver heretat las qualitats y'l geni dels grechs en l'art de la escultpura, ben al revés dels altres pobles de la península. Ho crech igualment, y aixís mateix afirmaria que'ls monuments arquitectònichs grechs y romans tenen aquí son ambient més adequat, son medi natural. Grecia, Italia y la part occidental d'Iberia, per sas condicions climatològicas idènticas en un tot, havian de produhir en l'antiguitat artistas ben consemblants; y es tal el caràcter de llurs obras, tal la delicadesa de sas linias, que semblan demanar una terra, un cel y un mar com els nostres, pera destacar-se netas, solemnes y encisadoras.

Crech qu'es en Pin y Soler qu'en algun de sos escrits ha fet notar qu'en la nostra terra, y molt especialment en la comarca tarragonina, pocas vegadas se veuhen enteladas las hermosuras naturals; y aquesta afirmació fa bona la anterior. Aquí, efectivament, las montanyas y'l pla, ab tot sos accidents, apareixen sempre nets á la mirada; las perspectivas son claras, els contorns precisos; y sa tranquil·litat solemne pareix demanar, com á complement, una rassa d'homés que sentin l'art com el sentiren els grechs y'l comprengueren els romans, aixó es, dignificant la linia y concentrant en ella tot el sentiment y tot l'encis de l'obra artistica.

Pensantho aixís, l'última tarda vareig passar més d'un'hora contemplant l'Arch de Barà y planyentme de qu'en temps del Esparteró (el polítich) desgraciessin la part superior d'aquest monument per encastarhi una lápida en honor del mateix subjecte. Qué diria en Lucius Licinius Sura, cónsul romá á quinas expensas s'edificá l'Arch y quin nóm ja casi no pot llegirse en las pedras del fris, si hagués pogut contemplar aytal profanació! Com á romá y devot del art, s'hauria tornat á morir de vergonya. No aixís molts catalans esquifits, ni'ls beneyts que'ns governan y qu'encara no han declarat *monumento nacional* aquesta preuhada joya. Per més que tant se val, si es qu'havian de vetllar per sa conservació tant com pels *monumentos nacionales* de Poblet y Santas Creus.

Retornarem á Comarruga á entrada de fosch. Quan, arribats á la creu de terme de la carretera, deixarem aquesta emprenent el camí que conduheix á aquest balneari, precedits dels gossos que saltant s'internavan pels jonchs dels estanys, varem mirar al mar.

L'aygua anava perdent sos tons més brillants ab la proximitat del crepuscul; però's veyia clarament la blancor de las onadas escabellantse sobre la platja, y cap als confins del horitzó la boyra no impedia que l'immens pèlach mostrés un blau turquí puríssim.

—
21 d'agost.

Una brissa fresca rissa'ls estanys al passar á frech d'aygua, fa via terra endjins, y va destriant poch á poch las tofas de boyra que cubreixen las fondaladas. Las comas van marcantse y prenent relléu sobre un cel esblaymat; mes las casetas blanquinosas qu'en llurs cims s'oviran, quedan desperfiladas, vagament perdudas, boy confosa sa blancor ab la blancor del cel.

Tot just apunta'l dia. La mar está quieta. A Orient, á flor d'aygua, llargas franjas de boyra van enrojintse com immensos tihons fets brassa. Cel amunt, son reflex dona als núvols un to més clar, com de topaci.

Se'ns prepara un dia dels més calurosos. Ja en aquesta hora frescal, tot sembla ensopirse més qu'altras vegadas, com pressentint la nyonya que ab la calor ens ha d'aclaparar dintre de poch.

Aprofito la frescor matinera pera trescar un xich per la platja, en la que no's sent cap remor profá. Es la natura ben sola qui parla ab son silenci august sols torbat pel batre de las onadas.

De prompte sento'ls *pilos* dels carrabiners, que's trasmeten ordres al llarch de la platja. Desapareix el meu encant. La quietut m'apar profanada per una de las més petites y ridiculas invencions dels homes: la del xiulet de metall. Está vist que la civilisació s'imposa, y tal volta no es llunyá'l dia que'ns conduheixi á aquestas antigas termas romanas el tranvia eléctrich, ab timbres, y xiulets y tot.

El sol ja ha esclatat. Las velas de las barcas pescadoras, que'l reben de ple, m'enlluhernan quan las contemplo papallonejar demunt l'aygua lluminosa.

M'allunyo de la platja, tot cercant un'ombra per' esperar còmodament l' hora d'esmorzar. La trobo ben aviat, y m'hi arredo; y, quiet, admiro ab fonda tristesa'ls puigs banyats de sol, escalonats de marges pedregosos sostenint la terra á trossos inculta, cuberta de pins y brossas aromáticas, á trossos ben conreuhada, ab sas tiras de ceps, sos arbres fruyterars envoltant els masos, que son enflocats de baladres en flor, aufábrega, mirambells y demés jardineria pagesivola.

Y á la montanya y al pla, á dreta, á esquerra, per tot arréu, tranquil, inmòvil com imatge de la resignació, veig l'arbre sagrat, el símbol de pau, la olivera de fullám boyrós y ennegrida soca.

També aquí'l repós de la natura es interromput. Sento un terratrémol extrany... es un tren que s'acosta entre xisclets y soroll de ferramenta. Ve á recordarme qu'he de deixar aquestas terras tan volgudas; ve á recordarme qu'he de tornar allà hont sempre m'hi esperavan uns brassos amantíssims que ja may més s'estendrán cap á mi.

Penso qu'he de deixar la realitat venturosa per' entregarme á un somni tenebrós, en que no puch creure... Abandono la soletat quieta y confortadora del esperit, y vaig á un'altra soletat plena de sorolls hont l'ànima s'hi ofega, y'm despedeixo d'aquesta terra y d'aquesta mar ab els ulls llagrimajants y'l cor agra-hit. Las hi dech tants consols en moments de proba pera'l cor!...

He pogut respirar á ple pulmó uns quantos dias... No, no he respirat; però, ab l'ayre de la montanya y del mar, fins els sospirs de pena son més franchs, menys dolorosos. La natura no es may hipócrita; sempre armonisa ab nostres sentiments, sia tristos ó alegres. Aquí, gosant ó patint, las penas, las alegrías, las virtuts y las maldats son ben senceras, y l'home, bo ó dolent, se sent veritable home.

—

Muscarola, 23 d'agost.

De retorn á la ciutat, ens hem detingut aquí, y he vist la casa payral de la meva mare. La he vista de lluny, y sas parets ennegridas m'atreyan. Mos parents no han volgut que hi anés, però ab ells he resseguit els paratjes qu'ella en sa infantesa tant recorria.

Hem dat un tom pels vinyats. Mos parents m'han fet historia de la comarca, anomenant un per un tots els llogarets que lluny y aprop s'oviran.—«Aqui es la Rovira, allà á ca'l Rubió, allà'l castell de la Bleda... En aquélla torre, dalt d'aquell single tan espadat, en temps de la guerra ab el francès, la gent de per aquí hi estimbava'ls gabatxos que feya presoners. En aquesta masia s'hi va criar ta mare, durant nou anys»...—

Prou que la conech la masia. Ella m'hi havia portat més d'una vegada. L'interior de la casa està igual, més el baluart es ara més ample, s'han fet obras á la cort y als estables, y'ls porxos de guardar els arréus també han sigut aixamplats. Ab tot, el carácter del edifici es en general el mateix.

Aquell bosch es el bosch qu'ella tant estimava. Moltes voltas m'havia contat que, allunyada de sos pares, veyentse complertament sola, hi anava á plorar sas penas. Entre sanglots desesperats, cridava:—«Mare! Mare!»...—com si sa mare hi hagués d'acudir y consolarla. Y sols els tudons y altras aus feréstegas responian, voiant d'un pi al altre en el silenci del bosch profund.

M'aparto dels qu'ns acompanyan, y entro primer que ningú al bosch, mirantho tot ab ulls anyoradissos. Recordo todas las penas d'ella, que quan las recordavam plegats li semblavan glorias; recordo las cançons de la velluria, aquellas tonadas tan nostras qu'ella havia après aquí, en mitj de sas tristesas, y després m'havia ensenyat...

Els ulls se'm negan, el cap me volta, una desolació infinita s'apodera de mi, y haig de fer esforços sobrehumans pera no plorar com un nen y cridar com un boig, pel bosch, pel camp y per la montanya:—«Mare! Mare!...»—

—

Barcelona, 24 d'agost.

Companys de JOVENTUT: Ja'm teniu de retorn á la redacció, y aquí poso terme á aquestas notas intimas que sols á mi poden interessarme. Vareu demanarme qu'escribis, y aixó es lo únich qu'he pogut escriure. Si no os plauhen aquestas notas, no las dongueu á llum, qu'altras me'n guardo, que per ésser més tristas, encara son més agradables á mon cor.

LLUÍS VÍA.

DESDE MONTANYA

L'ADEUSIÀU.

Montanyas benehidas, en quinas cimallas y en quinas fondaladas m'hi so ubriacat ab la flayra de mil flors bosquerolas, ab la remor dels torrents y ab els cants jolius de las aus: me'n vaig; os deixo ab el cor rublert de pena y ab l'ànima ferida per l'anyoransa que sentiré al retornar á ciutat, al encauarme de nou en la superba Babilonia dels grans crims y de las grans disbauxas. Os dich adeusiáu y os dono l'arreveure; montanyas benehidas!

Masia solitaria, en quina cambra blancoya que mira'l Montseny hi so passat tantas horas de reculliment, fruhint las bellesas de Natura; en quina porxada ampla y llarga hi so contemplat tantas nits de lluna, y, entre la fosca, la claror misteriosa y fantástica de las lluernes; desde quina eixida aquintanada so escoltat las remors poéticas de la vesprada, el concert de las aus nocturnas y ls bels tendroys del remat: te dich adéu! perque la ciutat me crida altra volta, y't dono l'arreveure, Masia solitaria, entre una espurna d'esperansa falaguera.

Hermita encinglerada, ahont tantas vegadas so vingut á pregar en l'hora del vesperti crepuscul, quan la terra sembla comensar la dormida: també m'haig de despedir de ton si y de ta vista aconhortadora. Ja no podré vindre á desfogar mon cor devant la Verge Sobirana que guardas, com guarda la conquilla la perla valiosa; ja no podré sentir lo só argentí de ta campana, que senyala ab tochs solemnes l'hora d'alsar els cors á Deu y de fitar els ulls á la volta blava, apartantlos de totas las miserias de la terra. Hermita encinglerada, te dich adéu! y't dono l'arreveure!

Oh santas y abandonadas ruinas! Fitas sagradas d'un passat gloriós! S'ha acabat pera mi'l venir á escorcollarvos y á llegir en vostres ossos, pedras escampadas d'assi d'allá, ls recorts que fan rejoyenir l'ànima meva esdèrnegada pels desenganys de la vida. Me'n vaig! y... Deu sab si tornaré! Me'n vaig quan més os estimo; me'n vaig

quan compassivas y silenciosas m'obriu el llibre del vostre passat, en quins fulls hi ha la redempció del desventurat poble que camina cap á llur fossa, perque no pot viure un poble qu'os aterrá. Me'n vaig! y plorant llágrimas de sanch, os veig desapareixe entre un tel de boyra esblanquehida.

Y tu, clap verdós y gert de pastorim, que de trench d'auga fins á sol post nodreixes la remada qu'esquellajant te segueix... Adéu! també't dich. Cóm haig d'anyorar las estonas en que hi venia á escoltar els cants melangiosos de nostra terra, quan el pastor els entona ab sa veu fresca y regalada o'ls glosa ab son fluviol que tan aviat plora com fiu, encomanantme sa tristesa com sa gaubansa!

Y vosaltres, fontetas frescoyas y regaladas; tarters pedregosos ahont ab insegura planta hi feya ésllavissar pedrassas y crostons de llicorella; barracas dels pastors; llachs y cascates que s'estimban desde'ls cayres de la serra fins al pregón de la gorga negra, ahont ma fantasia de poeta somniayre hi descubreix esbarts de fadas dansant y follejant... Adeusiáu! Adeusiáu! Me'n vaig, y Deu sab si tornaré... més per 'xó no os oblidaré pas. En aquells instants en que, enfelada l'ànima per las falconadas de la fera realitat, s'atura á reposar, pensaré ab vosaltres y os veuré de nou com ara os veig; y per 'xó os crido: A reveure! A reveure!

Oh, si! A reveure, montanyas, ab vosstras cimallas, ab vosstras flors, ab vostres torrents y ab vostres aucells! Masia solitaria, ab ta cambra blancoya y ab ta porxada ampla y llarga! Hermita encinglerada, ab ta Sobirana Verge y ab ta campana argentina! Santas y abandonadas ruinas; claps verdosos gerts de pastorim; remadas y pastors; fontetas, tarters, llachs, cascates y gorga negra poblada de fadas temptadoras... A reveure! La ciutat me crida; la Babilonia dels grans crims y de las grans disbauxas me va á engolir de nou en llur sina impura, y os tinch de deixar, tal vegada per sempre més!...

ANTÓN BUSQUETS Y PUNSET.

Manso Serramitja (Sta. Cecilia) 20 d'agost.

NOVAS

Ab l'esplendor de sempre's celebrà'l pas-sat divendrés el Certamen literari de Sans. El discurs del vis-president del jurat senyor Ayné Rabell fou notable per sos conceptes altament patriòtics y artistichs.

Resultà premiat ab la flor natural nostre benvolgut col·laborador R. Surinyach Senties, qui nombrà reyna de la festa á la bella sitjetana Roseta Oller y Roca, quina, ocupat son trono presidencial, feu entrega dels premis als autors que'n resultaren guanyadors, que foren Nogueras Oller, Bori Fontestà, Busquets y Punset, estimats col·laboradors y amichs de JOVENTUT que hi du-gueren bella representació en aquella festa; ademés els senyors Ubach Vinyeta, Barbany, Folch y Torres (Manel), Nubiola, Baucells, Prat, N'Enriqueta Paler y Trullol y Rivera.

S'endugueren els accésits Surinyach Baell, Molas, Baucells, Prat, Folch (M.), Casademunt, Bori y Fontestà, Elias, Parareda, Ribas, Paláu de Quijano, Nogueras, Roca, Mossén Baleta y N'Alsina.

El discurs de mercès anà á càrrech de nostre volgut amich y col·laborador J. Oliva Bridgman, que deixà anar una nota de lo més potent y avassallador, enmenantsen al públich, que l'aplaudi de debó.

Acabada la festa hi hagué refresch pels premiats, reyna, jurats y autoritats; brindantse entre devassalls d'entussiasme per l'Art y per la Patria. Aixís acabá una festa tan atractiva com profitosa.

El dia 27 d'aquest mes s'inaugurà la far-macia que'l senyor Grau Inglada ha establert al carrer del Conde del Asalto.

Ja'ns ocuparem oportunament dels magnífichs plafons y demés elements decoratius que, baix la direcció de l'Alexandre de Riquer, se construhiren pera la esmentada far-macia y estigueren exposats á ca'n Parés. No hem d'insistir, donchs, sobre'l mérit de dits treballs. Unicament podém afegir que la nova farmacia, ja completament muntada, ofereix un magnífich aspecte en son conjunt, ressaltant encara més las qualitatats que ja notarem en els diferents treballs d'ornamen-tació.

Nostra enhorabona als senyors Grau y Riquer.

El genial compositor Enrich Morera acaba d'ornar ab música l'idili poemátich *Amors á montanya*, del nostre estimat amich Antón Busquets y Punset.

En Joan Sitjar, popular poeta de la Vall d'Aro, «cor d'àngel del Ampurdà», com li deya en Verdager, hà mort. Entussiasa per las lletres patrias, recorria'ls pobles de la montanya recitant sas composicions. La ne-

crologia d'aquest venerable vellet la prome-tém als nostres llegidors.

Llegim en una correspondencia de Mont-blanch:

«Molt lloable es el pensament d'alguns companys d'aquesta vila de posar una inscripció en un marbre que recordi la estada que feu á la cova dita de Nialó, Na Elionor, germana del darrer comte d'Urgell, Jaume'l *Des-ditxat*!»

Sembla que'l contingut de la lápida serà'l següent: «Assí feu dura penitencia la germa-na del immortal Jaume d'Urgell, darrer heréu de la dinastia real de Catalunya, Na Elionor d'Aragó, qui morí á la hermita de Sant Joan en 1430 y fou enterrada á Poblet».

S'ha publicat, en un tomet que's ven al preu d'un ral, la *Lley d'Accidents del Treball* de 30 de janer de 1900, ab el reglament pera l'aplicació de la mateixa, formulat el 28 de juliol ultim.

N'hem rebut un exemplar.

També hem rebut exemplars de las obras *La bona mort* y *La santa missa*, que formant part de la «Biblioteca de lo Catalá Devot» ha publicat el doctor don Tomás de A. Rigualt, Pbre.

Se troban en aquestas obras las mateixas remarcables condicions qu'en la primera de la esmentada Biblioteca, y compleixen en un tot l'objecte á que venen destinadas, dintre de la religió y de las lletres catalanas, essent el nom del autor suficient recomanació de sos mérits.

Advertim al públich que JOVENTUT no insertarà'ls originals que se li envihin si no son completament inédits. Algú en aquest punt ha tractat de sorprendre nostra bona fe, y es de doldre per ell, puig haguera guanyat en concepte nostre y com á col·laborador d'aquest periòdich, si hagués manifestat que ja havia vist la llum lo que va enviarnos. Las cosas claras.

També hem d'advertir que deixaràn de ser col·laboradors de JOVENTUT aquells que, portats d'un pueril afany de publicitat, simultaniament hagin enviat á aquest periòdich y á algún altre, copia d'un mateix treball pera sa inserció. D'aixó també se n'han dat cassos.

Igualment advertim que no insertarém aquells treballs quin assumptó ó pensament capdal procedeixi de produccions catalanas ó forasteras que'ns siguin conegudas, si l'autor no ho fa constar, ó no emet uns comentaris que revelin son criteri personal, y fins son temperament artistich.